

EURÓPSKY FILOZOF INÉHO JAZYKA

Klaus Nellen | Úvodník

Svetoznámy filozof a zakladateľ fenomenológie Edmund Husserl sa narodil 8. apríla 1859 v moravskom meste Prostějov (vtedy Prossnitz). Je to sotva známe tak o Husserlovi, ako aj o ďalších vtedajších predstaviteľoch moderny pochádzajúcich z Moravy, o Sigmundovi Freudovi a Gustavovi Mahlerovi.

K veľkej židovskej komunite v meste patrila Husserlova rodina a tiež rodina jeho manželky Malviny, rodenej Steinschneider. Z bohatého židovského života v Prostějove sa dodnes zachovalo málo stôp. Počas nacistickej okupácie (1939 – 1945) vyvlastnili cintorín a už v roku 1939 ho zničili a v roku 1942 takmer všetkých židovských občanov deportovali do Terezína. V roku 1945 z Prostějova vyhnali nemeckých obyvateľov. Napokon väčšina starého geta padla za obeť modernizačným krokom sedemdesiatych rokov. Zmizol aj Husserlov rodný dom.

Husserl odišiel na gymnázium do Olomouca a potom študoval v Lipsku, Berlíne a Viedni. Akademickú dráhu začal v roku 1887 v Halle, odtiaľ odišiel v roku 1901 do Göttingenu a napokon v roku 1916 do Freiburgu, kde aj po odchode do dôchodku v roku 1928 zostal vyučovať ako emeritný profesor. Čoskoro po tom, ako nacisti v roku 1933 uchopili moc, bol Husserl ako Žid vystavený poníženiu. V roku 1934 sa v liste jednému zo svojich študentov sťažuje, že „ako neárijevci mi upreli právo nazývať sa Nemcom a obvinili ma, že som skazou a jedom pre čistého nemeckého ducha“. Podľa Norimberských zákonov z roku 1935 Husserlovi v roku 1936 vzali licenciю vyučovať. Krátko po jeho smrti v roku 1938 prepašovali rozsiahlu pozostalosť jeho spisov na Katolícku univerzitu do belgického Leuvenu, kde sa o ňu novovytvorený Husserlov archív postaral a stará dodnes.

Husserlov žiak Jan Patočka (1905 – 1977) zohral významnú úlohu pri prenose fenomenológie do Československa. On a Ludwig Landgrebe boli prvými tajomníkmi česko-nemeckého *Cercle philosophique de Prague* založeného v roku 1934. *Cercle* pozval Husserla do Prahy na sériu prednášok, ktoré filozof predniesol v roku 1935. Stali sa jadrom jeho posledného diela *Kríza európskych vied a transcendentálna fenomenológia*. Vzhľadom na čoraz nepriateľskejšie podmienky v Nemecku sa Patočka zúfalo snažil presťahovať Husserla a jeho spisbu do Prahy, ale pre ťažkosti pri hľadaní potrebných financií sa tento zámer odkladal, až sa samotná Praha stala nebezpečným miestom.

Okupácia nacistami a vojna zničili akademický a intelektuálny život. Nacistická okupácia trvala sedem rokov, no následný zápas o obnovenie demokracie zlyhal ani nie po troch rokoch. Komunisti prevzali moc vo februári 1948 a sloboda myslenia bola na štyri dlhé desaťročia znova potláčaná. Idey českých mysliteľov ako Masaryka (ku ktorému Husserla viazalo celoživotné priateľstvo) či Emanuela Rádlu zakázali a nahradili komunistickou ideológiou. Janovi Patočkovi po väčšinu života nedovolili učiť ani publikovať.

Skutočnosť, že Prostějov bol rodiskom takého slávneho filozofa, teda zapadla do zabudnutia na 50 rokov. Až po páde komunistického režimu v roku 1989 podnikli v Prostějove viaceré spomienkové pokusy, ktoré väčšinou inicioval Ivan Blecha. V rokoch 1991 a 2000 sa o Husserlovi konali dve konferencie a pri tých príležitostiach pomenovali podľa filozofa námestie a odhalili pamätnú tabuľu na radnici. V roku 2011 uviedli o Husserlovi výstavu v Galérii Špaříček – v jednej z posledných zachovaných budov židovského geta, ktoré zbúrali pred rokmi.

Toto vydanie *Kritiky & Kontext* malo byť súčasťou rôznych spomienkových podujatí v Prostějove pri príležitosti Husserlových narodenín 8. apríla 2020, avšak organizátori, žiaľ, museli celú akciu presunúť na apríl 2021.

Po štúdiu Ivana Blechu o Husserlovom vzťahu k Prostějovu a židovskému životu nasledujú odpovede od celej škály súčasných fenomenológov z celého sveta na pár otázok o vplyve Husserlovho myslenia na 20. storočie a jeho platnosť pre dnešok. Po tomto prieskume nasledujú svedectvá Husserlových súčasníkov – od jeho manželky Malviny cez T. G. Masaryka a Jana Patočku až po poľského autora Stanisława Witkiewicza a ruského filozofa Leva Šestova (obe s úvodom americkej historičky Marci Shore).

Toto číslo uzatvárajú dva príspevky súčasných slovenských filozofov: František Novosád píše o komplexnom vzťahu Husserla s Heideggerom a Jaroslava Vydrová oživuje ozveny Husserlovho myslenia v umení 20. storočia.

Patočka v stručnej poznámke o Husserlovi (zahrnutej do tohto čísla) v roku 1969 napísal: „Nerad bych přispíval k té inflaci pamětních desek, napsíšu a vzpomínek vůbec, která nás zaluje a působí, že všechny tyto memoriály jsou neúčinné, že je nevidíme a nevnímáme. Všechny naše umělé pokusy komandovat lidské vzpomínky, co má dělat a co ne“, pokračuje, „jsou marné, nepotřebuje-li si lidstvo, nepotřebuje-li si některá trvalejší lidská skupina vzpomínat. Třeba Praha s ohromnými deskami na paměť universitních profesorů, cestovatelů, fejetonistů a filantropů, které už nikdo nezná a jež sice trčí na fasádách, působí jako Pompeje.“

Patočka však hovorí, že ak existuje skupina ľudí presvedčených o tom, že si niekoho treba pamätať, tak by sme to mali robiť a neustále. V tomto prípade ide o to, zapamätať si Edmunda Husserla, ktorý je Patočkovými slovami „evropský filozof jiného jazyka, narodený tady“. Husserl svoju rodnú krajinu opustil skoro a doma zostal skôr nespoznávaný. Ale Patočku „potěší... když v něm poznáme krajana“ a potom svojim českým čitateľom vysvetľuje, akým darom je Husserl pre nich aj pre ľudstvo.

Tieto úvahy inšpirovali editorov tohto čísla zorganizovať v apríli 2021 podujatie venované Edmundovi Husserlovi. Oni sú tou skupinou presvedčených, že Husserl si zaslúži, aby sa naňho pamätalo v rodnom meste a krajine a napriek Patočkovmu varovaniu nemajú výhrady proti tomu venovať mu pamätné tabule a publikácie.

K & K, Bratislavská medzinárodná škola liberálnych štúdií (BISLA) a viedenský Inštitút vied o človeku (IWM) so svojím Programom Jana Patočku zorganizujú v dňoch 7. až 9. apríla s podporou prostějovskej radnice rad podujatí na počesť významného syna tohto mesta. Na jeho narodeniny 8. apríla 2021 je v pláne medzinárodná akademická konferencia pod názvom *Edmundov Husserlov Prostějov a znovuzrodenie európskeho rozumu*, ktorá bude reflektovať regionálne a univerzálne aspekty Husserlovej filozofie. Konferencia sa bude konať v slávnej prostějovskej radnici a otvorí ju ústredná prednáška uznávaného fenomenológa Bernharda Waldenfelsa. Nasledujúci deň bude verejná debata o filozofovom význame pre dnešok. Plaketu venovanú Edmundovi Husserlovi, ktorú vytvoril umelec Miloš Karásek, odhalia na mieste, kde stál Husserlov rodný dom. Výstava *Edmund Husserl Art-Active (Fenomenologické apropiácie)* na záver predstaví diela Luděka Bártu a Miloša Karásku.

Pravda, slávneho syna Prostějova si v jeho rodnom meste neuctia prvý raz. Bolo by však skvelé dopriať Husserlovi v Prostějove trvalejšiu prítomnosť. Vzhľadom na konferencie, ktoré sa už konali, a na pamätné miesta, ktoré už existujú, je to len malý krok k tomu, aby sa Prostějov stal miestom, kde si filozofa Edmunda Husserla pamätajú nielen jeho obyvatelia, ale stane sa magnetom, ktorý láka medzinárodnú akademickú komunitu – miestom, kde sa výskum a výmena inšpirované fenomenológiou stanú zaužívanou tradíciou.